

Nr 174.

Ankom till riksdagens kansli den 12 juni 1942 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av riksdagens år 1941 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1940—30 juni 1941.

(1:a avd.)

Statsutskottet, till vars förberedande behandling riksdagens år 1941 församlade revisorers berättelse jämte de i anledning därav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad, får, efter tagen kännedom av dessa handlingar och inhämtande av för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, underställa riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar, som ansetts från utskottets sida påkalla yttrande; kommande utskottet därvid att följa den ordning som blivit i revisionsberättelsen iakttagen.

1:o) **Vissa iakttagelser angående arvoden till övervakare över villkorligt dömda.** Under justitiedepartementet, § 1, hava revisorerna anfört vissa synpunkter i fråga om arvoden till övervakare över villkorligt dömda (Del I, sid. 3—11).

Revisorerna hava meddelat, att de verkställt en undersökning rörande omständigheterna i vissa fall, då övervakningsarvode utgått. Vissa av de vid undersökningen framkomna uppgifterna hava sammanställts i en i revisionsberättelsen intagen tabell. I anslutning till tabellen hava revisorerna anfört bland annat följande.

Av tabellen framgår till en början, att övervakning i många fall ej kommit till stånd, emedan den dömde icke varit anträffbar för övervakaren. Övervakarna hava i vissa fall vidtagit åtgärder för att uppnå förbindelse med den dömde men synas i andra fall icke hava vidtagit någon åtgärd för att nå honom. Av tabellen framgår vidare, att det ej sällan inträffar, att övervakningen efter att hava pågått längre eller kortare tid avbrytes till följd av att den dömde intages å statlig anstalt, skyddshem, alkoholistanstalt, tvångsarbetsanstalt eller sinnessjukhus och kvarblir där under hela den återstående provotiden. Vissa övervakare hava i sådana fall fortsatt övervakningen,

varvid de antingen sökt kontakt med anstaltsledningen eller den dömdes anhöriga eller helt enkelt utgått från att den dömd under anstaltsvistelsen erhåller behörig tillsyn utan något övervakarens åtgörande. Andra övervakare åter hava ansett sig böra hos vårdnadsdomstolen hemställa om entledigande, varvid det förekommit, att domstolen förordnat befattningshavare vid anstalten till övervakare. I de fall, då den dömd efter nytt brott förklarats straffri samt intagits å sinnessjukavdelning inom fångvården eller å sinnessjukhus, hava vissa domstolar i samband med straffriförklarandet förordnat om övervakningens upphörande medan andra låtit övervakningen fortgå.

Av publikationen »Meddelanden från fångvårdsstyrelsens sociala avdelning» framgår, att övervakare ej sällan underlåtit att i övervakningsboken göra noggranna anteckningar om allt av vikt, som rör övervakningen. I åtskilliga fall saknas anteckningar av övervakaren.

Ej sällan förekommer, att övervakningsböcker insändas först lång tid efter övervakningens upphörande.

Revisorerna hava härtill knutit följande allmänna uttalande.

Enligt revisorernas mening bör övervakningsarvode icke utgå för tid, varunder övervakning ej fullgjorts, antingen detta berott på att den dömd undandragit sig övervakningen eller på att han intagits på sinnessjukhus eller annan anstalt. Även om övervakningsarvodet utgår med blygsamt belopp, kan det icke anses rimligt att som enda prestation av övervakaren kräva att han verkställer föreskrivna anteckningar och insänder vederbörliga rapporter, utan härför bör av denne fordras en personlig insats till den dömdes stöd.

Det synes också revisorerna, som om den år 1939 antagna lagen om villkorlig dom innan den träder i kraft borde fullständigas med en föreskrift att domstol i de fall, då den dömd intages å sinnessjukhus eller anstalt, som avses i den sociala vårdlagstiftningen, skall förordna om övervakningens upphörande. Då vederbörande vid sinnessjukhuset eller anstalten hava att under den dömdes anstaltsvistelse å tjänstens vägnar ansvara för hans vård, saknas enligt revisorernas uppfattning skäl för att i dylika fall till anstaltens föreståndare eller någon dess befattningshavare utbetala övervakningsarvode. Härtill kommer, att dessa anstalter i fråga om eftervård hava sina egna regler, vilka kunna tänkas kollidera med den villkorliga domens system för eftervård, därest den ursprungligen förordnade övervakaren tillåtes kvarstå. Om anstalten under förberedelserna till utskrivningen finner, att övervakare i fortsättningen skulle erfordras, bör vederbörande domstol äga på anmälan av anstalten förordna, att övervakningen skall återupptagas.

Då insändandet av övervakningsboken måste anses utgöra en del av övervakningsuppdraget och ett försenat insändande medför olägenheter ur skilda synpunkter, anse revisorerna att särskilda bestämmelser om preskription av fordran på övervakningsarvode böra införas för de fall, då övervakaren ej avlämnat övervakningsboken inom skälig tid. Därvid torde 24 § allmänna resereglementet kunna tjäna som förebild.

För att öka möjligheterna till kontroll över att förutsättningarna för att övervakningsarvodet skall utgå verkligen hava uppfyllts, synes det slutligen som om utbetalningarna av övervakningsarvoden borde centraliseras till fångvårdsstyrelsen, som ju har att leda övervakningsarbetet. En sådan anordning torde vara önskvärd icke minst med hänsyn till behovet av att minska länsstyrelsernas arbetsbörda.

Yttranden hava avgivits av *fångvårdsstyrelsen*, *överståthållarämbetet* samt *länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus, Malmöhus och Örebro län* (Del II, sid. 1—7).

Utskottet ansluter sig till vad revisorerna under förevarande paragraf anfört. Sålunda anser utskottet, att den nuvarande organisationen av övervakningen över villkorligt dömda icke är fullt tillfredsställande. Goda skäl synas utskottet tala för att utbetalningen av övervakningsarvodena, vilka skäligen böra utgå endast för tid, varunder övervakning verkligen fullgjorts, centraliseras till fångvårdsstyrelsen, som har att leda övervakningsarbetet. Revisorernas förslag om införande av viss preskriptionstid för fordran på övervakningsarvode synes även hava fog för sig.

Utskottet.

Då utskottet har anledning förutsätta, att fångvårdsstyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på ifrågavarande spørsmål, vill utskottet nu allenast vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

2:o) **Statsverkets kostnader för fri rättegång i vissa skadeståndsmål.** Under justitiedepartementet, § 2, hava revisorerna till behandling upptagit frågan om en begränsning av statsverkets utgifter för den fria rättegången (Del I, sid. 11—14).

Beträffande detta ärende har utskottet redan i sitt utlåtande nr 2 (punkt 28) yttrat sig, varom utskottet velat här

Utskottet.

erinra.

3:o) **Medelsanvändningen vid försvarsväsendet.** Under försvarsdepartementet, § 3, hava revisorerna till behandling upptagit frågan om de militära myndigheternas dispositioner och medelsförvaltning (Del I, sid. 15 och 16).

Revisorerna hava erinrat därom, att 1940 års revisorer berört frågan om medelsanvändningen vid försvarsväsendet samt därvid framställt vissa anmärkningar.

Revisorerna hava meddelat, att de vid besök vid olika militära förläggningsplatser genom granskning av räkenskapsmaterialet och genom inhämtande av upplysningar i särskilda fall erhållit en allmän överblick över förhållandena inom förevarande område.

Härefter hava revisorerna anfört följande.

Vid sina besök hava revisorerna i vissa avseenden observerat enligt revisorernas mening icke tillfredsställande förhållanden och hava funnit anledning att i sin berättelse göra vissa påpekanden, därvid revisorerna även behandlat vissa frågor rörande de inkallades sociala förmåner. Revisorerna

hava även konstaterat, att statens krisrevision genom snabba ingripanden under senare tiden kunnat åstadkomma rättelse, där sådan befunnits påkallad, och att genom att erforderlig inom det civila verksamhetsområdet befintlig teknisk och ekonomisk sakkunskap ställts till de militära myndigheternas förfogande en bättre planläggning i ekonomiskt hänseende kunnat åstadkommas.

Ehuru sålunda åtskilliga organisatoriska förbättringar genom såväl militära som andra myndigheters försorg vidtagits och genom ingripanden, som i uppmärksammade särskilda fall ägt rum, tidigare förekommande missförhållanden kunnat rättas, giva de militära myndigheternas dispositioner och medelsförvaltning allt fortfarande anledning till erinringar i vissa hänseenden. Revisorerna bortse härvid icke från de svårigheter, som förelegat för de ifrågavarande myndigheterna, då dessa haft att snabbt avgöra frågor av betydande ekonomisk räckvidd, men vilja likväl framhålla, att bristande samarbete dem emellan och otillfredsställande planläggning av de anbefallda arbetsuppgifterna i åtskilliga fall lett till, att anslag, som ställts till förfogande, väsentligt överskridits utan att därför det ursprungligen förutsatta resultatet kunnat uppnås. Det av föregående års revisorer gjorda påpekandet om bristande samarbete mellan försvarsväsendets olika grenar inbördes äger enligt revisorernas mening alltjämt berättigande, även om numera, sedan förhållandena stabiliserats och erfarenhet vunnits, en fortgående förbättring härutinnan kunnat iakttagas.

Mot de militära myndigheterna kan sålunda i vissa hänseenden kritik riktas beträffande den ekonomiska förvaltningen. Revisorerna vilja emellertid framhålla, att det betydande och i många hänseenden framgångsrika organisationsarbete, som nedlagts inom förevarande verksamhetsområde, redan nu medfört väsentliga fördelar och åstadkommit ett bättre utnyttjande av de medel, som ställts till förfogande, än som var fallet vid krisens början. Med hänsyn till storleken av de medel, som under nuvarande förhållanden tagas i anspråk för försvarsändamål, och på grund av den begränsning av anslagen för andra ändamål som därför måste iakttagas, finna revisorerna det emellertid angeläget, att även ifråga om försvarsmedlens användning all den sparsamhet och ekonomiska beräkning tillämpas, som är förenlig med de anbefallda uppgifternas behöriga lösande.

Utskottet.

Vad revisorerna under förevarande paragraf framhållit, har utskottet funnit vara av den allmänna vikt och betydelse, att utskottet velat vad sålunda förekommit för riksdagen

omförmåla.

4:o) Utbetalning av sjukpenning m. m. till värnpliktiga. Under försvarsdepartementet, § 6, hava revisorerna framställt vissa erinringar beträffande dröjsmål med utbetalning av sjukpenning m. m. till värnpliktiga (Del I; sid. 24—26).

Värnpliktig, å vilken krigsavlöningsreglementet är tillämpligt, är enligt gällande bestämmelser berättigad att — förutom krigslön och i förekommande fall familjebidrag — på statens bekostnad åtnjuta sjukvård för kroppsskada, som inträffat under eller föranletts av krigstjänstgöring. Under kroppsskada inbegripes varje slag av sjukdom eller skada. Har den värn-

pliktige på grund av kroppsskada varit sjukskriven i tre månader skall han omedelbart hemförlovas men må ej utan eget medgivande hemförlovas dessförrinnan. Sedan hemförlovning på grund av kroppsskada ägt rum, är den värnpliktige berättigad att enligt bestämmelserna i militärsättningsförordningen under sjukdomstiden åtnjuta erforderlig läkarvård jämte läkemedel samt sjukpenning m. m. Härtill kommer i förekommande fall familjebidrag.

Har kroppsskada under militärtjänstgöring uppkommit, som medfört eller skäligen kan antagas medföra påföljd som föranleder ersättning enligt gällande bestämmelser, skall vederbörande militära befälhavare, personalchef eller militärläkare om skadan ofördröjligen avgiva skriftlig anmälan till riksförsäkringsanstalten. Sedan riksförsäkringsanstalten erhållit kännedom om skadan, skall anstalten, så snart ske kan, ändå att ansökan om ersättning icke blivit gjord, besluta om de åtgärder, som för den skadades vård må vara av nöden, samt bestämma den ersättning, som skall utgivas.

Revisorerna hava uppmärksammat, att värnpliktiga, vilka på grund av under militärtjänstgöring ådragna kroppsskador hemförlovats, i ett flertal fall — på grund av att riksförsäkringsanstalten dröjt med meddelande av beslut i ersättningsfrågan — råkat i ekonomiska svårigheter. Efter att hava anfört några exempel härå hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Genom de ifrågavarande ersättningsreglerna har man velat sörja för att den som under militärtjänstgöring drabbats av kroppsskada — varmed såsom förut nämnts förstås varje slag av sjukdom eller skada — erhåller såväl nödig vård som erforderliga medel för nödtorftig försörjning för sig och sin familj.

Av vad ovan anförts framgår, att riksförsäkringsanstaltens handläggning av dessa ärenden tagit lång tid i anspråk. Revisorerna, som väl äro medvetna om att riksförsäkringsanstaltens arbetsbörda i fråga om militära ersättningsärenden under nu rådande förhållanden mångdubblats, vilja emellertid framhålla, att de värnpliktiga, såsom framgår av den förebragta utredningen i ärendet, på grund av den långa tid som förflutit innan riksförsäkringsanstalten meddelat beslut i ersättningsärendet, försatts i ekonomiska svårigheter.

Med hänsyn härtill vilja revisorerna framhålla betydelsen av att ifrågavarande ärenden handläggas i sådan ordning, att de ersättningsberättigade utan dröjsmål erhålla dem tillkommande ersättning.

Förklaring har avgivits av *riksförsäkringsanstalten* (Del II, sid. 11 och 12).

Revisorerna hava uppmärksammat, att värnpliktiga, vilka på grund av under militärtjänstgöringen ådragna kroppsskador hemförlovats, råkat i ekonomiska svårigheter till följd av riksförsäkringsanstaltens dröjsmål med meddelande av beslut i ersättningsfrågan. Den närmaste anledningen till detta dröjsmål torde vara att söka främst däri, att riksförsäkringsanstaltens arbetsbörda vad angår militärsättningsärendena till följd av den förstärkte försvarsberedskapen avsevärt ökats.

Utskottet.

Med hänsyn till angelägenheten av att de ersättningsberättigade utan större tidsutdräkt erhålla dem tillkommande ersättningar anser utskottet omedelbara åtgärder vara påkallade för avhjälpande av de av revisorerna anmärkta bristerna med avseende å handläggningen av dessa ärenden. Därvid synes utskottet böra uppmärksammas icke blott frågan om formen för arbetet i riks försäkringsanstalten utan även förhållanden utom detta ämbetsverk, vilka kunna verka fördröjande på processen i riks försäkringsanstalten.

Under hänvisning till det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga omedelbara åtgärder i syfte att påskynda handläggningen av frågor rörande utbetalning av sjukpenning m. m. till värnpliktiga.

5:o) **Samordnandet av civila och militära intressen i fråga om sjukhus på Gotland.** Under försvarsdepartementet, § 7, hava revisorerna till behandling upptagit frågan rörande samarbetet mellan civila och militära intressen i fråga om sjukhus på Gotland (Del I, sid. 26—28).

Revisorerna hava meddelat, att sedan 1940 års militära byggnadsutredning anmodats avgiva yttrande i anledning av medelsframställningar beträffande vissa sjukhusbyggnader på Gotland, utredningen under hänvisning till att en allmän plan borde uppläggas för ett slutligt ordnande av frågan om sjukvårdsplatser för försvarsväsendets olika truppförband och formationer på Gotland hemställt, att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt utredningen att i samråd med cheferna för armén, marinen och flygvapnet snarast möjligt utarbeta och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag jämte kostnadsberäkning å sjukhuslokaler utöver redan befintliga för olika truppförband och formationer på Gotland. Denna framställning bifölls av Kungl. Maj:t den 25 april 1940. Utredningen har genom underdånig skrivelse den 21 juli 1941 framlagt plan för militära sjukhusbyggnader på Gotland.

Representanter för utredningen jämte representanter för cheferna för armén och marinen samt medicinalstyrelsen besökte den 20 och 21 maj 1941 de olika militära sjukhusinrättningarna på Gotland. Vid besöket avhandlades hithörande frågor med dåvarande landshövdingen, vilken framförde vissa önskemål sammanfallande med den civila befolkningens intressen i samband med dessa frågor, och med militärbefälhavaren, vilken då bereddes tillfälle att framföra sina synpunkter i ämnet och ävenledes sedermera delgivits utredningens yttrande och förslag.

Enligt vad revisorerna inhämtat föreligga inom Gotlands läns landsting planer på att, om den ekonomiska frågan kan ordnas på ett tillfredsställande sätt, antingen kring det nuvarande lasarettet i Visby som kärna utbygga ett centrallasarett för länet eller ock nybygga ett centrallasarett i närheten av Visby. Om ett visst antal för den militära krigssjukvården erforderliga platser utöver dem, som redan finnas i det nuvarande beredskapssjukhuset i Visby, kunde beredas i anslutning till det planerade centrallasarettet, exem-

pelvis i baracker att användas för militär sjukvård under krig, kunde detta enligt vad som framhållits i 1940 års militära byggnadsutrednings ovanberörda plan, vara till fördel för både de civila och de militära myndigheterna. Jämväl denna fråga behandlades vid ovannämnda överläggning mellan utredningen och dåvarande landshövdingen. Även landshövdingen framhöll härvid de fördelar, som kunde vinnas för tillgodoseende av såväl den militära som civila sjukvården på Gotland genom ett samarbete av antytt slag. Landshövdingen påpekade de icke oväsentliga ekonomiska fördelarna härav.

Frågan är emellertid enligt 1940 års militära byggnadsutredning bland annat beroende av de militära anvisningar, överbefälhavaren äger att lämna. Utredningen har i sin plan framhållit, att ett närmare ingående härå skulle föranleda betydande utredningsarbete i samarbete med representanter för landstinget med flera. På grund härav har utredningen icke ansett sig böra avgiva något förslag i frågan utan har endast framhållit, att en eventuell prövning borde ske i annat sammanhang.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

Revisorerna vilja framhålla betydelsen av att det samarbete mellan vederbörande civila och militära myndigheter i fråga om planläggningen av sjukvården på Gotland, som i viss mån inlett, fullföljes i samband med Gotlands läns landstings blivande beslut om anordnande av ett centrallasarett för länet. Med hänsyn till Gotlands isolerade läge synes det vara av stor betydelse, att man vid planläggningen av detta lasarett tager hänsyn till behovet av att i största möjliga utsträckning kunna meddela specialvård inom olika sjukvårdsområden. Revisorerna förutsätta, att vid det åsyftade samarbetet hänsyn tages jämväl till det ökade vårdbehov, vartill 1941 års försvarsutrednings förslag till lagstiftning rörande de värnpliktigas tjänstgöringstid m. m. kan föranleda.

I detta sammanhang bör jämväl beaktas möjligheten att för den civila sjukvårdens behov i fredstid utnyttja förefintliga krigssjukhus på Gotland.

Yttranden hava avgivits av *arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse* och *medicinalstyrelsen* (Del II, sid. 13—15). Medicinalstyrelsen har erinrat om sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 23 mars 1939 angående statsbidrag till viss utbyggnad av lasarettet i Visby m. m. Av nämnda skrivelse framgår, att medicinalstyrelsen föreslagit, att ett samgående i stor utsträckning mellan civil och militär sjukvård skulle anordnas på Gotland. Detta styrelsens förslag har emellertid, fortsätter styrelsen, icke vunnit anslutning från varken landstinget därstädes eller de militära myndigheterna, varför styrelsen för närvarande icke ser någon möjlighet till frågans lösning i enlighet med de av statsrevisorerna angivna riktlinjerna.

Utskottet delar den av 1940 års statsrevisorers uttalade uppfattningen om vikten av att allvarliga ansträngningar göras för att skapa ett för hela landets sjukvårdsberedskap önskvärt ytterligare utvidgat samarbete mellan statliga myndigheter, landsting och kommuner samt frivilliga organisationer. Kraven på vårt lands allmänna sjukvårdsberedskap och den tillgängliga sjukvårdspersonalens mest ändamålsenliga utnyttjande ävensom nödvändigheten av kostnadernas begränsning skulle härigenom bäst tillgodoses.

Utskottet.

Vad nu närmast beträffar planläggningen av sjukvården på Gotland hava revisorerna under förevarande paragraf framhållit angelägenheten av att ett samordnande sker mellan vederbörande civila och militära myndigheter i samband med Gotlands läns landstings blivande beslut om anordnande av ett centrallasarett för länet. Då såsom i ärendet upplysts vissa divergenser härvidlag synas föreligga mellan landstinget och de militära myndigheterna, finner sig utskottet, med hänsyn till betydelsen av att denna fråga löses på ett tillfredsställande sätt, böra föreslå, att ärendet underställes Kungl. Maj:ts prövning.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande frågan om samordnandet av de civila och militära intressena beträffande sjukhus på Gotland.

6:o) Användning inom marinen av tullverkets kustbevakningspersonal m. m. Under försvarsdepartementet, § 8, hava revisorerna till behandling upptagit frågan om beredande av utvidgade arbetsuppgifter för tullverkets kustbevakning (Del I, sid. 28—33).

I skrivelse den 12 november 1940 hemställde generaltullstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte förordna om verkställande av utredning rörande utvidgade arbetsuppgifter för tullverkets kustbevakning vid krig eller krigsfara eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Anledningen härtill var att arbetsuppgifterna för tullverkets kustbevakningspersonal icke vore tillräckliga för att bereda personalen full sysselsättning. Sedan utredning genom särskilt tillsatta sakkunniga verkställts och detta spörsmål varit föremål för riksdagens prövning, utfärdade Kungl. Maj:t den 20 juni 1941 författningar i ämnet (nr 497 och 498). Enligt dessa författningar skall vid mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap tullverkets kustbevakning från och med den dag och i den omfattning Kungl. Maj:t bestämmer stå till marinen förfogande och ingå i marinen krigspolis.

Revisorerna hava funnit det vara av intresse att undersöka, i vad mån bestämmelserna i berörda författningar för krigspolisen vid marinen satts i tillämpning och sålunda medfört utvidgade arbetsuppgifter för tullverkets kustbevakning.

Enligt vad som inhämtats har, framhålla revisorerna, den i ifrågavarande författningar reglerade organisationen ännu icke trätt i tillämpning. Organisationen i fråga är därjämte icke fullständigt genomförd. Sålunda hava vederbörande marindistriktschefer ännu icke utsett marinpolischefer. I anledning härav är frågan om möjligheterna att bereda personalen vid tullverkets kustbevakning utvidgade arbetsuppgifter alltjämt olöst.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har personalen vid tullverkets kustbevakning hittills icke — såsom avsetts — tagits i anspråk för arbets-

uppgifter inom marinens krigspolis. En väsentlig orsak härtill synes vara, att den avsedda organisationen icke blivit helt genomförd, närmast beroende därpå, att det varit förenat med svårigheter att besätta befattningarna såsom marinpolischefer. Med hänsyn därtill att såsom kompetensvillkor för erhållande av sådan befattning uppställts juridisk utbildning, har det visat sig omöjligt att på erbjudna villkor erhålla lämpliga personer till dessa befattningar.

Med beaktande av de arbetsuppgifter, som åligga marinpolischefer, vilja revisorerna ifrågasätta, huruvida kravet på juridisk utbildning för innehavare av ifrågavarande befattningar bör under alla förhållanden vidhållas. Erinras må, att enligt nämnda av chefen för marinen utfärdade bestämmelser för krigspolistjänsten vid marinen skall till marinpolischef *om möjligt* utses juridiskt utbildad person. Ur effektivitetssynpunkt synes det revisorerna önskvärt, att de med dessa befattningar förenade göromålen bestridas av tjänstemän tillhörande tullverkets kustbevakning, förslagsvis av kustdistriktsschefer. Genom den nu ifrågasatta föreningen av befattningar kan givetvis en besparing i statsverkets utgifter för ändamålet ernås.

Revisorerna vilja slutligen särskilt framhålla olämpligheten av att personal och båtar tillhörande tullverkets kustbevakning i den omfattning som varit fallet fått ligga överksamma, under det att personal och förhyrda båtar tillhörande sjövärnsskären tagits i anspråk för sådana uppgifter — bland annat sjöfartskontrollen — som enligt revisorernas mening lika väl kunnat utföras av kustbevakningspersonalen.

Revisorerna anse, att åtgärder snarast böra vidtagas för vinnande av ändring i nu berörda hänseende.

Förklaringar hava avgivits av *chefen för marinen och generaltullstyrelsen* (Del II, sid. 15—18).

Chefen för marinen har framhållit såsom oundgängligt, att på marinpolischef uppställs kravet på förtrogenhet med uppgifter av polisiär karaktär. Då dylik personal emellertid icke har kunnat anskaffas bland krigsmaktens personal, har underdånig framställning gjorts i fråga om fastställande av lön för marinpolischefer. Avsikten är att, sedan lönefrågan lösts, utlysa befattningarna för ansökan lediga. Grundade skäl föreligga att förmoda, att befattningarna, därest lönefrågan blir löst på föreslaget sätt, inom kort tid kunna tillsättas. I avvaktan på beslut i detta ärende har marinpolisorganisationen, som i övrigt är förberedd, icke kunnat igångsättas. Detta är också, framhåller chefen för marinen, orsaken till att kustbevakningspersonalen ännu icke i avsedd utsträckning tagits i anspråk för tjänst vid marinen.

Generaltullstyrelsen har uttalat angelägenheten av att tullverkets kustbevakning så snart ske kan tages i anspråk för de avsedda arbetsuppgifterna inom marinens krigspolis. Därest det även i fortsättningen skulle vara förenat med svårigheter att besätta marinpolischefsbefattningarna, synes det generaltullstyrelsen kunna tagas under övervägande, huruvida icke åt kustdistriktsscheferna skulle, utan att de förordnades till marinpolischefer, kunna tills vidare uppdragas att utöva befäl över krigspolispersonalen inom vederbörande distrikt med rättighet och skyldighet att till civila polismyndigheter överlämna ärenden, i vilka polisutredning erfordras.

Utskottet.

I syfte att utvidga arbetsuppgifterna för tullverkets kustbevakning skall enligt av Kungl. Maj:t den 20 juni 1941 utfärdade författningar vid mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap nämnda kustbevakning från och med dag och i den omfattning Kungl. Maj:t bestämmer stå till marinens förfogande och ingå i marinens krigspolis. Av vad revisorerna under förevarande paragraf anfört synes framgå, att tullverkets kustbevakning det oaktat hittills icke tagits i anspråk för arbetsuppgifter inom nämnda krigspolis. Anledningen härtill synes vara, att de bestämmelser, som enligt ovannämnda kungörelse den 20 juni 1941 generaltullstyrelsen haft att efter samråd med chefen för marinen utfärda angående tillämpning av kungörelsen, ännu icke blivit meddelade, vilket i sin tur beror på svårigheter att besätta befattningarna såsom marinpolischefer. Det synes utskottet mindre tillfredsställande, att frågan om kustbevakningens ianspråktagande för de avsedda arbetsuppgifterna inom marinens krigspolis ännu icke lösts, med påföljd att personal och båtar tillhörande nämnda bevakning måst i stor omfattning ligga överksammas. Utskottet finner omhandlade spörsmål vara av beskaffenhet att böra påkalla snara åtgärder från Kungl. Maj:ts sida.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt vidtaga åtgärder för lösning av frågan rörande kustbevakningens användning i marinens tjänst.

7:o) Kontant ersättning för fri inkvartering till vissa värnpliktiga. Utbetalning av viss månadslön enligt krigsavlöningsreglementet. Under försvarsdepartementet, § 9, hava revisorerna anmärkt på att vissa värnpliktiga erhållit dubbelersättning för sina bostadskostnader (Del I, sid. 33—35).

Vad beträffar rätt för personal, å vilken krigsavlöningsreglementet tillämpas, att åtnjuta inkvartering gälla härutinnan enligt krigsavlöningsreglementet de föreskrifter, som meddelas i särskild ordning. Genom brev den 23 februari 1940 har Kungl. Maj:t meddelat föreskrifter i angivet hänseende.

Jämlikt föreskrifterna i detta brev äger envar, å vilken krigsavlöningsreglementet är tillämpligt, å tjänstgöringsorten (krigsförlägningsorten) eller vid färd eller förrättning med trupp åtnjuta fri inkvartering eller förläggning genom kronans försorg. Vad sålunda är stadgat skall dock ej äga tillämpning beträffande personal, som icke i fredstid åtnjuter fri inkvartering å tjänstgöringsorten och som finnes kunna under tjänstgöringen bibehålla sitt vanliga kvarter. Kan ovan angivna inkvartering eller förläggning icke lämpligen anordnas genom kronans försorg, eller anses personalen böra medgivas att själv sörja härför, må personalen i stället för dylik förmån in natura uppbära kontant ersättning enligt vissa närmare angivna belopp.

Revisorerna hava vid sin granskning uppmärksammat, att vissa värnpliktiga på grund av lokalförhållanden icke kunnat beredas inkvartering in

natura. Dessa värnpliktiga hava på grund härav med uppbärande av kontant ersättning enligt föreskrifterna i ovan berörda brev den 23 februari 1940 medgivits att nattetid vistas i sina hem. Enligt vad revisorerna inhämtat hava vissa av ifrågavarande värnpliktiga jämväl tillerkänts bostadsbidrag enligt bestämmelserna i förordningen den 17 april 1940 (nr 223) om familjebidrag åt värnpliktiga under krigstjänstgöring m. m. (krigsfamiljebidragsförordningen) sådan densamma lyder enligt förordningen den 16 maj 1941 (nr 288).

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen hava värnpliktiga, som på grund av bristande kasernutrymmen medgivits att nattetid vistas i sina hem, samtidigt kommit i åtnjutande av dels kontant ersättning för inkvartering in natura dels ock bostadsbidrag. Här synes sålunda en form av dubbelutbetalning föreligga.

Beträffande möjligheten att undvika dubbelutbetalningar av detta slag må erinras, att enligt krigsfamiljebidragsförordningen vid behovsprövningen i fråga om bostadsbidrag hänsyn icke skall tagas till utgående kontant ersättning för inkvartering in natura. Ett dylikt hänsynstagande synes medföra svårigheter just av den art, som av arbetsmarknadskommissionen påtalats i fråga om månadslön.

Det lämpligaste sättet för vinnande av rättelse i berörda hänseende synes revisorerna vara, att föreskrifterna i nämnda kungl. brev den 23 februari 1940 ändras därhän, att värnpliktiga, som äga uppbära bostadsbidrag, icke må komma i åtnjutande av kontant ersättning för inkvartering in natura för sådan tid, då de på grund av förlägningsförhållandena medgivas att nattetid vistas i sina hem.

Yttranden hava avgivits av *tj. ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben, cheferna för armén, marinen och flygvapnet, försvarsväsendets lönenämnd och statens arbetsmarknadskommission* (Del II, sid. 18—22). Samtliga hörda myndigheter hava intet haft att erinra mot revisorernas förslag.

Under § 10 i sin berättelse hava revisorerna till behandling upptagit frågan rörande utbetalning av viss månadslön enligt krigsavlöningsreglementet (Del I, sid. 35—37).

Under nu rådande förstärkta försvarsberedskap tillämpas å militär och civilmilitär personal bestämmelserna i avlöningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 278) för personal vid försvarsväsendet under krigstjänstgöring (krigsavlöningsreglementet). Enligt bestämmelserna i 9 § 6 mom. samma reglemente är avliden löntagares dödsbo berättigat till månadslön till och med kalendermånaden näst efter den, varunder dödsfallet inträffat. Sker begravningen genom dödsboets försorg, skola förefintligen för fredstid gällande bestämmelser om begravningshjälp äga tillämpning. Med stöd av nämnda bestämmelser äger dödsboet efter en beställningshavare, som avlider exempelvis den 1 oktober, uppbära dels begravningshjälp med 400 kronor jämte eventuellt skillnadsbelopp, dels familjepension från och med dagen näst efter den, då beställningshavaren avlidit, dels ock månadslön för oktober och november månader. Enligt i fredstid gällande bestämmelser hade avlöning endast utgått till och med dagen för fränfallet.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

Såsom av det ovan anförda framgår medför den nuvarande tillämpningen av krigsavlöningsreglementet en förlängning — i visst fall uppgående ända till 2 månader — av den tid, varunder avlöning jämlikt det i fredstid gällande militära avlöningsreglementet må åtnjutas. Enligt revisorernas mening föreligga icke tillräckliga skäl för att under förhållanden, då krigstillstånd icke är rådande och då gällande pensionsbestämmelser i vanlig ordning kunna träda i tillämpning, medgiva en dylik förmån.

Yttranden hava avgivits av *chefen för armén, arméförvaltningens civila departement, chefen för marinen, marinförvaltningen, chefen för flygvapnet, flygförvaltningen och försvarsväsendets lönenämnd* (Del II, sid. 22—28). Chefen för marinen och marinförvaltningen hava ställt sig tveksamma mot revisorernas förslag, under det att de övriga hörda myndigheterna tillstyrkt det samma.

Utskottet.

Under § 9 hava revisorerna framhållit, hurusom gällande bestämmelser möjliggöra, att värnpliktig, som på grund av bristande kasernutrymme medgivits att nattetid vistas i sitt hem, samtidigt kan komma i åtnjutande av dels kontant ersättning för inkvartering in natura dels ock bostadsbidrag. Då detta innebär dubbelutbetalning av ersättning för värnplikts hyreskostnader, vilket icke kan anses motiverat, finner utskottet liksom revisorerna erforderligt att åtgärder vidtagas för vinnande av rättelse i berörda hänseende.

Under § 10 hava revisorerna anmärkt på det förhållandet, att den nuvarande tillämpningen av krigsavlöningsreglementet medför en förlängning — i visst fall uppgående ända till 2 månader — av den tid, varunder avlöning jämlikt det i fredstid gällande militära avlöningsreglementet må åtnjutas. I likhet med revisorerna, med vilka bland andra försvarsväsendets lönenämnd instämt, finner utskottet den i krigsavlöningsreglementet medgivna förmånen för avliden löntagares dödsbo att uppbära månadslön till och med kalendermånaden näst efter den, varunder dödsfallet inträffar, principiellt icke böra utgå under tid, då krigstillstånd i egentlig mening icke är rådande.

Med anledning av vad sålunda anförts finner sig utskottet böra föreslå, att de av revisorerna ovan under §§ 9 och 10 behandlade frågorna böra göras till föremål för närmare utredning, vilken lämpligen synes böra verkställas av försvarsväsendets lönenämnd.

Under återopande av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville uppdraga åt försvarsväsendets lönenämnd att verkställa utredning i ovan berörda frågor rörande kontant ersättning för fri inkvartering till vissa värnpliktiga och utbetalning av viss månadslön enligt krigsavlöningsreglementet.

8:o) **Avlöning till elever vid flygkrigshögskolan.** Under försvarsdepartementet, § 11, hava revisorerna framställt erinringar beträffande elevernas vid flygkrigshögskolan avlöningsförhållanden (Del I, sid. 37 och 38).

Jämlikt särskilt stadgande i kungörelsen den 22 juni 1939 (nr 479) med tilläggsbestämmelser till militära avlöningsreglementet skall Stockholm anses utgöra förläggningssort bland annat för officer, som kommenderats såsom elev vid någon av de militära högskolorna, under tiden till kommenderingens upphörande. Sådan officer är enligt föreskrift i militära avlöningsreglementet jämväl berättigad till ersättning för flyttningskostnad till och från Stockholm i anledning av ifrågavarande kommendering.

Syftet med ifrågavarande bestämmelser har varit att bereda möjlighet för utom kommenderingsorten förlagd personal att utan ekonomiska uppehållningar mottaga här omförmälda kommenderingar, vilka i allmänhet förutsatts äga en varaktighet av 2 år eller därutöver.

I och med att flygkrigshögskolan inrättades blevo ovan anförda bestämmelser i militära avlöningsreglementet jämte tilläggsbestämmelser tillämpliga å beställningshavare, som kommenderats såsom elev vid nämnda högskola.

Revisorerna hava bland annat erinrat, att flertalet av eleverna vid flygkrigshögskolan beräknas komma att uppehålla sig i Stockholm endast under den omkring sex månader pågående allmänna kursen och att för dem, som komma att fortsätta vid den högre kursen, ett avbrott om minst sex månader med tjänstgöring vid flygförband utom Stockholm beräknades uppstå.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

Med hänsyn till att flertalet av eleverna vid flygkrigshögskolan beräknas komma att uppehålla sig i Stockholm endast under den omkring 6 månader pågående allmänna kursen och då för dem, som komma att fortsätta vid den högre kursen, ett avbrott om minst 6 månader med tjänstgöring vid flygförband utom Stockholm beräknas uppstå, synes skäl icke föreligga, att här avsedda elever under vistelsen i Stockholm komma i åtnjutande av lön efter Stockholms ortsgrupp samt ersättning för flyttningskostnader. I sistnämnda hänseende må särskilt erinras om de merkostnader för hyra, som kunna uppstå i samband med flyttningen.

I anslutning till den ovan lämnade redogörelsen vilja revisorerna ifrågasätta, huruvida icke föreskriften i tilläggsbestämmelserna till militära avlöningsreglementet om att Stockholm skall anses utgöra förläggningssort för elev vid någon av de militära högskolorna bör ändras beträffande elever vid flygkrigshögskolan.

Yttrande har avgivits av *försvarsväsendets lönenämnd* (Del II, sid. 29), som instämt i revisorernas uppfattning i berörda fråga. Lönenämnden har emellertid samtidigt erinrat därom, att beträffande eleverna vid den allmänna kursen å kustartillerilinjens vid sjökrigshögskolan gällde likartade förhållanden som de, vilka vore förhanden i fråga om eleverna vid flygkrigshögskolan. Med hänsyn härtill syntes lönenämnden bestämmelserna angående ortsgruppsplaceringen för eleverna vid de militära högskolorna böra tagas under förnyad omprövning.

Utskottet.

Den korta tid av sex månader, under vilken utbildningen av flertalet elever vid flygkrigshögskolan är förlagd till Stockholm, anser utskottet icke motivera, att eleverna under uppehållet i Stockholm komma i åtnjutande av lön efter Stockholms ortsgrupp samt ersättning för flyttningskostnad. Framhållas må att syftet med gällande bestämmelser på området varit att bereda möjlighet för utom kommenderingsorten förlagd personal att utan ekonomiska uppooffringar mottaga här omförmälda kommenderingar, vilka i allmänhet förutsatts äga en varaktighet av två år eller därutöver. Utskottet finner därför en ändring i anmärkta avseende påkallad.

Såsom försvarsväsendets lönenämnd i ärendet erinrat, gälla beträffande eleverna vid den allmänna kursen å kustartillerilinjen vid sjökrigshögskolan likartade förhållanden, som de, vilka äro för handen i fråga om eleverna vid flygkrigshögskolan.

På grund av det anförda anser sig utskottet i likhet med lönenämnden böra föreslå, att frågan om bestämmelserna angående ortsgruppsplaceringen för eleverna vid de militära högskolorna tages under förnyad omprövning.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga frågan om bestämmelserna angående ortsgruppsplaceringen för eleverna vid de militära högskolorna under förnyad omprövning.

9:o) **Borttagande av öretalen från kronodebetsedlarna.** Under finansdepartementet, § 26, hava revisorerna meddelat, att de undersökt möjligheterna för ett bortarbetande av öretalen från kronodebetsedlarna (Del I, sid. 101—103).

Revisorerna hava erinrat, att det stora flertalet av de i kronouppbörderna ingående olika utskyldstitlarna uträknas och påföras i öretal. Revisorerna hava härefter ingått på konsekvenserna härav och framlagt vissa förslag till rationalisering och i sådant avseende framhållit följande.

Antalet kronodebetsedlar närmar sig numera 4 miljoner. De till postverket inbetalade kronoskattepostanvisningarna inklusive värnskatteanvisningar uppgingo för budgetåret 1940/41 till omkring 4,350,000.

Innan skattebeloppen blivit slutligt redovisade, hava de passerat ett stort antal led i redovisningen. Det första uträknandet sker i fråga om inkomst- och förmögenhetsskatten i inkomstlängden, i fråga om vissa andra utskyldstitlar i särskilda förteckningar eller längder. De uträknade beloppen å samtliga titlar införas i uppbördsboken och påföras debetsedlarna. De fördelas därefter enligt särskilda regler på två betalningstillfällen. I den mån inbetalning sker genom postverkets försorg, utskrivs därvid särskilda journalkvitton. De inbetalda beloppen summeras, redovisas vidare till vederbörande uppbördsmyndighet, avstämmas, underkastas revision m. m. I fråga om belopp, som ej inbetalas i tid, sker restföring med specifikt angivande av beloppet å varje särskild utskyldstitel. Nästa led blir i många fall att restlängdsutdrag utskrivs. Belopp, som indrivs eller som avkortas och avskrivs, redovisas av landsfiskal specifikt med angivande av exakta be-

loppet för varje ifrågakommande utskyldstitel. Samma princip gäller i viss utsträckning vid utskrivandet av balanslängder över utestående oredovisade utskylder o. s. v.

Det förefaller revisorerna uppenbart, att en högst väsentlig rationalisering skulle ernås, om utskyldstitlarna över huvud taget påfördes endast i helt krontal. Revisorerna hava icke förbisett, att genomförandet av en sådan ordning kan stöta på svårigheter, som ej enbart äro av teknisk art. I fråga om flertalet egentliga skattetitlar torde emellertid syftet kunna — utan någon minskning av inkomsterna — ernås genom lämplig omläggning av skatteskälorna. Vad beträffar vissa utskylder och avgifter, som uppbäras vid kronouppbörd, torde det, som tidigare berörts, redan av andra skäl vara önskvärt, att uppbörden sker annorledes än i sammanhang med kronouppbörd. Ersättning för debiteringen torde kunna uttagas på annat sätt än genom debetsedelslösen.

Därest det icke lämpligen låter sig göra att gå så långt i förenkling som ovan ifrågasatts, återstår likväl att undersöka möjligheten av en sådan teknisk förenkling, att debetsedelns slutsumma avjämnas till helt krontal. Härigenom skulle i varje fall de direkta uppbördskostnaderna minskas.

Enligt en inom generalpoststyrelsen verkställd, till synes försiktigt hållen beräkning torde redan i avseende på den genom postverkets försorg verkställda kronouppbördens öresbeloppens slopande kunna beräknas medföra en tidsvinst i kassatjänst, motsvarande omkring 2,000 arbetsdagar. Summeringsarbetet beräknas minska med cirka 40 procent, vilket approximativt räknat skulle motsvara sammanlagt cirka 1,400 arbetsdagar för år. En uppskattning av den totala arbetsminskningen har lett till en beräknad kostnadsbesparing av i runt tal 30,000 kronor per år. Detta är naturligt nog endast en liten del av den besparing som ett slopande av öretalen å debetsdelarna bör kunna förväntas medföra.

För den skattskyldige skulle det uppenbarligen medföra påtagliga fördelar, om debetsdeln slutade på helt krontal, i varje fall skulle inbetalningen underlättas.

Revisorerna inse väl, att även en sådan till synes blygsam reform som den nu senast föreslagna kan vara förknippad med vissa svårigheter, men hålla för sannolikt, att dessa låta sig lösas.

Med hänsyn till det ovan anförda finna revisorerna synnerligen önskvärt, att frågan om öretalens slopande från kronodebetsdelarna göres till föremål för utredning.

Yttranden hava avgivits av *statskontoret* och *riksräkenskapsverket* (Del II, sid. 129—136), vilka båda myndigheter anslutit sig till revisorernas förslag. Riksräkenskapsverket har därjämte gjort de olika i kronouppbördens ingående utskyldstitlarna till föremål för granskning i syfte att utröna, i vad mån gällande bestämmelser lägga hinder i vägen för reformens genomförande.

Riksräkenskapsverket har framhållit, att därest man vill ernå en verklig rationalisering man bör inrikta sig på en reform av det slag revisorerna i första hand ifrågasatt, av den innebörd alltså att de utskyldstitlar, som ingå i kronouppbörd, redan vid debiteringen påföras endast i helt krontal. Detta innebure, att i kronouppbörd skulle ingå allenast sådana utskyldstitlar, som lämpligen låte sig påföras uteslutande i helt krontal. Från angivna utgångspunkt har ämbetsverket gjort de olika utskyldstitlarna till

föremål för en ingående granskning. Beträffande inkomst- och förmögenhetsskatt, värnskatt och särskild skatt å förmögenhet har ämbetsverket härvid föreslagit, att öretalen redan vid debiteringen skulle borttagas, utan ingrepp i skatteskalorna, på det sätt att, om det uträknade skattebeloppet skulle sluta på öretal, som uppgår till eller överstiger 50, skattebeloppet skulle jämkas till närmast högre hela krontal men i motsatt fall till närmast lägre hela krontal, dock att lägsta skatt skulle vara en krona. En sådan reform borde enligt verkets mening genomföras redan i avseende på de skatter, som komme att grunda sig på 1942 års taxering. I samband med förenämnda granskning har riksräkenskapsverket påyrkat, att vissa nu i kronouppbörd ingående utskyldstitlar skulle bli föremål för uppbörd i annan ordning och att vissa andra, som sällan förekomma och som bruka utgå med små belopp, skulle helt avskrivas. I fråga om de kommunala skatter, som ingå i kronouppbörd, liksom beträffande olycksfallsförsäkringsavgifter m. m. borde förutsättningarna för reformens genomförande närmare utredas. Härvid borde även möjligheten att avskaffa debetsedelslösen i dess nuvarande form undersökas. Kostnaderna för debiteringen kunde — i varje fall som ett provisorium — uppföras på riksstaten.

Beträffande innebörden av de fördelar, som skulle vinnas genom den ifrågasatta reformen, har riksräkenskapsverket framhållit, att debiteringen skulle väsentligt förenklas och skatteinbetalningen underlättas. De största fördelarna skulle likväl vinnas i fråga om restindrivningen och dess redovisning. Verket har erinrat, att inemot 30 procent av hela antalet debetsedlar å 1940 års kronoutsylder uppförts å restlängd. Varje restförd debetsedel torde, innan den blivit slutligt redovisad, i genomsnitt hava föranlett, att ett 40-tal belopp — i vilka öretal normalt ingå — utskrivits och blivit föremål för summeringsåtgärder. Fel vid avstämning och redovisning hänförde sig vanligen just till öretalen, framhåller ämbetsverket vidare.

Utskottet.

Revisorerna hava under förevarande paragraf undersökt möjligheterna för ett bortarbetande av öretalen från kronodebetsedlarna. En förenkling i sådant avseende hava synts revisorerna kunna ske därigenom, att de utskyldstitlar, som ingå i kronouppbörd, redan vid debiteringen påföras endast i helt krontal. Därest detta icke låte sig göra syntes revisorerna den utvägen föreligga, att debetsedelns slutsumma avjämnas till helt krontal.

Det synes utskottet, som om genomförandet av en reform särskilt av det slag, revisorerna i första hand ifrågasatt, skulle innebära en högst väsentlig rationalisering på ifrågavarande område, varigenom personalminskningar och kostnadsbesparingar kunde ernås. Såväl statskontoret som riksräkenskapsverket hava anslutit sig till det av revisorerna framförda uppslaget. Även utskottet finner detsamma vara förtjänt av beaktande och föreslår, att omhandlade fråga göres till föremål för närmare utredning.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande frågan om bortarbetande av öretalen från kronodebetsedlarna.

10:o) **Avlöningsförmåner för icke-ordinarie personal.** Under finansdepartementet, § 30, hava revisorerna behandlat den icke-ordinarie personalens inom statsförvaltningen anställnings- och avlöningsförhållanden (Del I, sid. 116—140).

Revisorerna hava inledningsvis redogjort för gällande bestämmelser och tidigare framlagda förslag rörande anställningsformer och avlöning till den icke-ordinarie personalen.

Revisorerna hava ansett det vara av intresse att närmare undersöka den icke-ordinarie personalens anställnings- och avlöningsförhållanden samt därmed sammanhängande spörsmål inom skilda delar av den civila statsförvaltningen. Undersökningen har emellertid begränsats till att omfatta huvudsakligen de två stora personalgrupper, som utgöras av administrativa amanuenser och därmed jämställd personal inom den allmänna civilförvaltningen — som regel rekryteringspersonal till befattningar i 18 och högre lönegrad — samt skriv- och kontorsbiträden inom civilförvaltningen i sin helhet. Revisorerna hava dock ansett sig böra utsträcka undersökningen att omfatta motsvarande befattningshavare vid vissa militära förvaltningsmyndigheter.

Revisorerna hava för den skull med ledning dels av infordrade uppgifter angående ifrågavarande personals arvode eller lön vid anställningens början, de tider, under vilka begynnelselönen eller arvodet utgått, samt tidpunkten för vederbörandes antagande till extra och extra ordinarie befattningshavare ävensom placeringen i lönegrad därvid, dels ock av vederbörande myndigheters tjänstematriklar eller avlöningsliggare uppgjort en i berättelsen intagen sammanställning. Beträffande kommunikationsverken samt vissa större centrala ämbetsverk hava allenast summariska uppgifter infordrats. Undersökningen har företrädesvis avsett under femårsperioden den 1 juli 1936—den 30 juni 1941 nyanställd personal, som sistnämnda dag kvarstått i tjänst.

Revisorerna, som lämnat en redogörelse för de iakttagelser revisorerna gjort vid granskningen av uppgifterna för de olika verken och myndigheterna, hava sammanknutit dessa sina iakttagelser i följande allmänna uttalande.

Av den inledningsvis lämnade redogörelsen framgår, att behovet av reglerande föreskrifter i fråga om anställningsformer och avlöning till icke-ordinarie personal redan tidigt uppmärksamrats och att frågan härom därefter vid ett flertal tillfällen varit föremål för behandling. Hittills utfärdade föreskrifter synas emellertid icke reglera förhållandena inom ifrågavarande område på ett tillfredsställande sätt.

Revisorernas utredning visar, att såväl anställningsformerna som avlöningsförhållandena för den icke-ordinarie personalen inom olika verk förete mycket stora ojämnheter. Personal med amanuensgöromål finnes sålunda place-

rad i alla lönegrader från 10 till 18 och kvinnlig biträdespersonal i alla lönegrader från 1 till 4 samt i vissa fall även i högre lönegrader. Medan befattningshavare i vissa verk anställas såsom tillfälligt anställd personal och kvarstå i denna anställningsform under lång tid, antages redan från början personalen i andra verk till extra tjänstemän och i ytterligare andra verk till extra ordinarie tjänstemän. Att dessa förhållanden i och för sig äro otillfredsställande ligger i öppen dag. Personalen vid vissa verk kan under sådana omständigheter anse sig mindre väl tillgodosedd, medan vid andra verk personalen synes alltför väl tillgodosedd. I vissa fall, som kommit till revisorernas kännedom, hava ifrågavarande ojämnheter medfört, att personal, som under en tids tjänstgöring i visst verk inhämtat någon förtrogenhet och vana vid göromålen inom detta, därefter övergått till befattning med i stort sett enahanda arbetsuppgifter vid annat verk, men med bättre avlöningsvillkor och förmånligare befordringsmöjligheter.

Visserligen föreligga åtskilliga svårigheter att i detalj reglera den icke-ordinarie personalens anställningsformer och avlöningsförhållanden gemensamt för samtliga verk med deras skiftande arbetsuppgifter och organisation. En sådan reglering kan givetvis mötas av gensagor från olika verk — framför allt från dem som nu utmäta de största förmånerna — under uppgift att det arbete, som av de nyanställda kräves, både till omfattning och kvalitet ligger över genomsnittet och därför motiverar större förmåner än de genomsnittliga. Revisorerna, som icke bortse från att sådana förhållanden kunna föreligga och ej heller förbise den betydelse tjänstemannens individuella egenskaper har för hans arbete, anse emellertid att dylika omständigheter icke böra utgöra hinder för att större likformighet åstadkommes de olika verken emellan i fråga om förmånerna till nyanställd personal. Med hänsyn härtill och till de av revisorerna gjorda iakttagelserna anse revisorerna behov av reglerande föreskrifter på förevarande område föreligga.

Vid utformandet av de föreskrifter, som enligt revisorernas mening sålunda äro erforderliga, torde till en början böra beaktas spörsmålet om kompetensföreskrifter för icke-ordinarie personal. Redan 1902 års löneregleringskommitté ansåg sig såsom nämnts kunna fastslå, att av tvenne examina, av vilka den lägre icke för sig medför tillräcklig kompetens för viss befattning, den högre har benägenhet att undantränga den lägre. Revisorerna vilja på grund av sina iakttagelser icke blott vitsorda, att denna tendens allttjämt äger bestånd, utan hava även konstaterat, att tendensen i många fall förorsakat, att högre kvalifikationer krävas än som motiveras av göromålens art. En följd härav blir ofta, att sedan den högre kompetensen blivit regel befattningshavarna under återopande av just sin högre kompetens kräva en högre löneställning. I detta sammanhang vilja revisorerna omnämna en uppgift, som lämnats av Stockholms stads arbetsförmedling. Enligt denna uppgift har vid förfrågningar från de statliga verken angående vikarierande skriv- och kontorsbiträden så gott som undantagslöst uttryckts önskemål, att vederbörande skulle hava avlagt studentexamen eller innehava normalskolekompetens. I och för sig är härom ingenting att säga. Det bör emellertid nämnas, att arbetsförmedlingen upplyser, att ersättningen till personer med den önskade kompetensen under sommaren 1941 i allmänhet utgick med omkring 200 kronor för månad, medan ersättningen till skrivbiträden med folkskoleutbildning, skrivmaskinskurs och någon praktik vid samma tid ej sällan stannade vid 150 kronor för månad.

Det torde icke få anses uteslutet, att nu berörda förhållanden i någon mån påverka tillströmningen till högre undervisningsanstalter. Är det känt, att högre examensmeriter giva ökade möjligheter att vinna anställning i de stat-

liga verken, kan det nämligen för den enskilde medborgaren ofta te sig förmånligare att förlänga studietiden med några år för att med större utsikter till framgång därefter kunna söka sådan anställning. Nu berörda förhållanden och den tidigare nämnda omständigheten att högre kompetens framkallar krav på högre lön torde ofta samverka till att i det långa loppet skruva upp lönerna till högre belopp än som med hänsyn till arbetets art vore påkallat. Härtill kommer, att arbetsglädjen hos en befattningshavare, som nödgas syssla med enklare göromål än som motsvarar hans kompetens, ofta torde menligt påverkas av känslan härav.

Med de anförda synpunkterna på frågan om kompetensföreskrifter hava revisorerna endast velat understryka angelägenheten av att spörsmålet om lörens anpassande efter arbetets art och därför erforderlig kompetens ägnas den största uppmärksamhet.

Vad härefter angår den form, som bör väljas vid en befattningshavares första anställning i verket, anse revisorerna, att vederbörande icke i andra fall än då särskilda omständigheter därtill föranleda omedelbart bör antagas till extra ordinarie tjänstemän.

Då anställning sker av rekryteringspersonal eller eljest för tillgodoseende av ett för längre tid förefintligt om ock ej bestående behov av arbetskraft, vill det förefalla revisorerna, som om enklaste möjligheten att vinna ett enhetligt lönesystem skulle vara, att vederbörande — åtminstone vid civilförvaltningen — antages till extra tjänsteman. Endast då fråga är om sjuk- eller semestervikariat eller annat tillfälligt behov av arbetskraft, bör vederbörande anställas såsom tillfällig tjänsteman, därvid ersättningen självfallet icke bör bestämmas till högre belopp, än som motsvarar lönen för jämförlig extra tjänsteman. Med hänsyn till att tjänstemannens första anställning i flertalet fall utgör en utbildnings- och prøvotid bör vid anställning såsom extra tjänsteman den för jämförlig extra ordinarie tjänsteman ifrågakommande lönegraden i allmänhet icke omedelbart komma till användning. I stället torde för den nyanställda personalen böra användas en lönegrad, som ligger lägre på löneskalan. I fråga om manlig personal synes den praxis, som utbildats exempelvis inom statsdepartementen och som innebär, att den nyanställda personalen placeras fyra till fem lönegrader under den för jämförlig extra ordinarie personal använda, innefatta en godtagbar lösning. Vid nyanställning av kvinnlig personal torde i möjligaste mån böra eftersträvas anslutning till det för sådan personal i allmänna arbetsmarknaden gällande löneläget. Framhållas må, att anställning såsom extra tjänsteman icke är av fastare natur än anställning såsom tillfällig befattningshavare och att svårigheter därför icke behöva befaras, för den händelse vederbörande icke befinnes lämplig eller behovet av hans arbetskraft framdeles skulle bortfalla.

Utan att närmare ingå på frågan om vilken tid, som normalt bör förflyta mellan första anställningsdag och tidpunkten för antagandet till extra ordinarie tjänsteman — under denna tidsperiod kan givetvis den extra tjänstemannen hava befordrats till högre lönegrad än som vid anställningens början tillkommit honom — vilja revisorerna likväl framhålla, att denna tid icke bör sättas alltför kort. Med hänsyn till de förmåner i skilda avseenden, som numera tillkomma extra ordinarie tjänstemän, främst tjänste- och familjepensionsrätten, synes en tjänstgöring på 3 år — vari i förekommande fall borde få inräknas tingstjänstgöring eller annan jämförbar utbildningstid eller anställning — före antagandet till extra ordinarie tjänsteman icke kunna anses innefatta någon obillighet.

Vad slutligen angår befattningarnas inplacering inom löneplanerna, som enligt revisorernas iakttagelser icke sker efter något enhetligt system, vilja revisorerna föreslå, att det av 1928 års lönekommitté framförda förslaget,

enligt vilket det i regel skall ankomma på Kungl. Maj:t att pröva och fastställa antalet extra ordinarie befattningar vid varje verk med angivande tillika av befattningarnas placering i lönegrad, tages under förnyat övervägande. En dylik anordning utgör enligt revisorernas mening en oundgänglig förutsättning för åstadkommande av reda och ordning på förevarande område. Erfarenheterna från de förvaltningsområden, där en sådan ordning redan tillämpas, hava enligt vad som uppgivits för revisorerna icke talat mot ett utsträckande härav. Sålunda hava några särskilda svårigheter i fråga om rekryteringen icke kunnat förmärkas.

Med hänsyn till denna frågas betydelse ur såväl statsverkets som befattningshavarnas synpunkt hava revisorerna velat fästa riksdagens uppmärksamhet på densamma.

Yttranden hava avgivits av *statskontoret* och *allmänna lönenämnden* (Del II, sid. 142—144).

Statskontoret har framhållit, bland annat, att en lämplig åtgärd vore, att närmare föreskrifter utfärdades rörande det sätt och den ordning, som i allmänhet borde iakttagas i fråga om anställande och avlönande av rekryterings- och annan icke-ordinarie personal. Ehuru sådana bestämmelser icke torde kunna göras för ämbetsverken bindande, syntes statskontoret dock förekomsten av normerande regler på förevarande område bliva av icke ringa betydelse.

Allmänna lönenämnden har uttalat sig för, att den av revisorerna behandlade frågan gjordes till föremål för närmare utredning.

Utskottet.

Av den av revisorerna verkställda utredningen framgår, att betydande ojämnheter äro för handen med avseende å amanuens- och biträdespersonalens anställnings- och avlöningsförhållanden samt att denna personals befordringsgång inom verken icke sker efter några enhetliga principer. Liknande förhållanden torde, såsom allmänna lönenämnden framhållit, föreligga även beträffande annan icke-ordinarie personal än den som omfattats av revisorernas utredning. Utskottet finner därför angeläget, att reglerande föreskrifter meddelas för att, i den mån så är möjligt, åvägabringa enhetlighet i anställnings- och avlöningshänseenden för den icke-ordinarie personalen inom de olika verken vid den civila statsförvaltningen. Frågan på vad sätt detta lämpligen bör ske synes utskottet böra bliva föremål för närmare utredning.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta vidtaga åtgärder för åvägabringande av enhetlighet i anställnings- och avlöningshänseenden samt i fråga om befordringsgång för den icke-ordinarie personalen inom de olika verken vid den civila statsförvaltningen.

11:o) **Åtgärder för utnyttjande av övertalig personal.** Under finansdepartementet, § 31, hava revisorerna framställt vissa erinringar rörande utnyttjandet av den till följd av domänverkets omorganisation övertaliga personalen (Del I, sid. 140—150).

Efter att hava lämnat en redogörelse för sina iakttagelser på området hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Å domänverkets personalstat funnos den 1 januari 1933 uppförda sammanlagt 1,185 tjänster. På sätt framgår av det föregående blevo på grund av de under åren 1932, 1934 och 1937 beslutade organisationsändringarna 250 befattningshavare vid verket övertaliga eller således något mera än en femtedel av hela personalbeståndet. Av denna övertaliga personal hava endast sexton befattningshavare kunnat beredas anställning hos stiftsnämnder och skogsvårdsstyrelser. Under årens lopp hava 24 tjänstemän åter anställts hos domänverket, medan 24 befattningshavare avlidit. På indragningsstat kvarstå alltså fortfarande icke mindre än 186 tjänstemän.

Såsom av det föregående framgår hava kostnaderna för domänverkets övertaliga personal under åren 1934—1940 uppgått till sammanlagt 5,031,519 kronor, av vilket belopp 2,016,295 kronor bestritts från anslag under nionde huvudtiteln och 3,015,224 kronor utgått av kyrkofonden. Härtill kommer ytterligare det belopp å sammanlagt 40,000 kronor, som domänfonden hittills fått vidkännas i utgifter för förtidspension, livränta m. m. till den personal, som entledigats till följd av den år 1934 beslutade omorganisationen av domänverket.

Revisorerna finna det anmärkningsvärt, att den genom domänverkets omorganisation övertaliga personalen icke utnyttjats i större utsträckning än som varit fallet. Såsom framgår av tablå B har nämligen antalet årsanställda befattningshavare hos skogsvårdsstyrelserna under åren 1934—1940 ökat med 80 i förhållande till antalet år 1933. Av dessa nytillkomna befattningar hava endast fyra blivit tillsatta med övertaliga tjänstemän från domänverket. Två av dem hava vunnit anställning hos skogsvårdsstyrelsen i Kopparbergs län och två hos skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län. I detta sammanhang må erinras om att skogsvårdsstyrelserna i Kopparbergs, Västerbottens och Norrbottens län — såsom tidigare berörts — i samband med 1933 års indragningar av personal vid domänverket i skrivelser till Kungl. Maj:t anmält sina beslut att vid nyanställning av personal i anledning av de ökade arbetsuppgifterna lämna företräde för domänverkets tjänstemän. Då personalen hos skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län ökat från 23 befattningshavare år 1933 till 55 befattningshavare år 1940 eller med 32 tjänstemän, synes det revisorerna anmärkningsvärt, att av det betydande personalöverskottet vid domänverket endast två befattningshavare kunnat beredas anställning hos sagda skogsvårdsstyrelse.

Enligt vad revisorerna inhämtat har övertalig personal vid domänverket endast i ringa omfattning sökt anställning hos skogsvårdsstyrelse. Anledningen härtill torde åtminstone delvis vara att söka i det förhållandet, att de av riksdagen fastställda förmånerna för denna personal varit så fördelaktiga, att befattningshavarna i fråga icke haft något större intresse av att övergå till anställning hos skogsvårdsstyrelse.

Det må framhållas, att 1932 års revisorer under § 51 i sin berättelse uttalade sig rörande avlöningsförmåner åt befattningshavare å indragningsstat m. m., varvid revisorerna underströko den synnerliga vikten av att genom indragning överflödig personal i möjligaste mån bereddes annan lämplig sysselsättning i statens tjänst.

De av revisorerna nu gjorda iakttagelserna visa angelägenheten av att genom indragning övertalig personal i möjligaste mån beredes annan lämplig sysselsättning. Härvid bör enligt revisorernas åsikt i första hand tillses, att vid överflyttning av arbetsuppgifter den övertaliga personalen så långt som kan överföres till den organisation, som skall övertaga arbetsuppgifterna, detta oavsett om överflyttningen sker från en statlig myndighet till en annan sådan, från statsunderstödd verksamhet till rent statlig eller från statlig verksamhet till statsunderstödd. Vidare kan ifrågasättas om icke, innan definitivt beslut fattas om personals överförande på indragningsstat, en viss övergångstid bör förflyta, under vilken alla till buds stående möjligheter för personalens utnyttjande böra undersökas. Under alla förhållanden bör för å indragningsstat uppförd tjänsteman stadgas skyldighet att godtaga sådan anställning, som med hänsyn till hans kvalifikationer eller lämplighet i övrigt kan varda honom anvisad. Här må erinras om de åtgärder i sådan riktning, som under senare år vidtagits beträffande övertalig lärarpersonal vid folkskoleväsendet. Icke minst med hänsyn till nu ur besparingssynpunkt aktuella personalindragningar finna revisorerna det påkallat, att ett för övervakande av fördelningen av övertaliga arbetskrafter, vilkas avlöning helt eller delvis bestrides av statsmedel, lämpligt förmedlingsorgan kommer till stånd.

Revisorerna vilja i detta sammanhang — såsom inledningsvis framhållits — fästa uppmärksamheten vid att frågan i viss utsträckning, närmast med hänsyn till de av krisförhållandena föranledda växlingarna i behovet av arbetskraft inom olika statliga förvaltningsområden, upptagits till behandling under § 34 i den år 1940 avgivna berättelsen, ävensom att Kungl. Maj:t den 10 januari 1941 utfärdat ett cirkulär (nr 20) angående vissa anmälningar rörande personalöverskott och antagning av personal m. m.

Den nu lämnade redogörelsen visar, att åtskilligt brustit i fråga om utnyttjandet av den till följd av domänverkets omorganisation övertaliga personalen. Härigenom har statsverket åsamkats betydande merutgifter.

Då det torde vara av största vikt, att vid framtida organisationsförändringar inom statsförvaltningen liknande missförhållanden undvikas, hava revisorerna velat för riksdagen omförmäla vad sålunda förekommit.

Utskottet.

I likhet med revisorerna finner utskottet anmärkningsvärt, att den genom domänverkets omorganisation övertaliga personalen icke utnyttjats i större utsträckning än som varit fallet. Till följd av förhållandena på området har statsverket åsamkats icke oväsentliga merkostnader. Med hänsyn ej minst till framtida organisationsförändringar inom statsförvaltningen synes utskottet denna fråga vara värd särskild uppmärksamhet.

På grund av det av departementschefen i proposition nr 47 till innevarande års riksdag gjorda uttalandet, att en undersökning torde vara att förvänta rörande möjligheterna att genom åtgärder från domänverkets sida nedbringa kostnaderna för dess övertaliga personal, anser sig utskottet nu kunna inskränka sig till att vad i detta ärende förekommit för riksdagen

omförmäla.

12:o) Tryckeriernas leveranser till kungl. biblioteket samt universitetsbiblioteken. Under ecklesiastikdepartementet, § 32, hava revisorerna behandlat frågan om utgallring av vissa handlingar ur vissa offentliga bibliotek (Del I, sid. 151—160).

Revisorerna hava närmare redogjort för omfattningen av de leveranser av biblioteksexemplar, som boktryckerierna översända till kungl. biblioteket samt till universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund.

Härefter hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att tryckerierna till vart och ett av ifrågavarande tre bibliotek årligen leverera omkring 90 hyllmeter vanligt tryck, över 80 hyllmeter tidningar och 30 à 35 hyllmeter småtryck. För bevarande av leveranstrycket kräves alltså sammanlagt mer än 600 hyllmeter om året. Med den ständigt stigande produktionen av tryckalster måste antagas, att behovet av utrymme för leveranstrycket successivt kommer att ökas.

Revisorerna inse till fullo värdet av att den nationella litteraturen — i ordets vidsträcktaste mening — i största möjliga fullständighet sammanföres och bevaras. Då de mycket betydande belopp, som under senare år anvisats för beredande av ökade utrymmen åt biblioteken enligt vad ovan anförts visat sig otillräckliga och då nya anspråk på ytterligare medel för ändamålet följaktligen äro att emotse, finna revisorerna det emellertid nödvändigt att åtgärder nu vidtagas för nedbringande av utrymmesbehovet för leveranstryck.

Svårigheterna att komma till rätta med detta spörsmål skola villigt erkännas. I första hand vilja revisorerna dock sätta i fråga, huruvida det verkliga kan anses nödvändigt att *all* litteratur samlas och bevaras på *tre* håll. Uppenbarligen kan all litteratur i en framtid tänkas bliva av värde för den vetenskapliga forskningen. Lika uppenbart torde emellertid vara, att värdet för framtida vetenskaplig forskning i allmänhet av utkommen litteratur kan i viss mån graderas. Nödvändigheten att på något sätt begränsa bibliotekens utrymmesbehov gör det enligt revisorernas mening påkallat med en utredning, om det icke vore tillräckligt att litteratur av mindre värde för forskningen i allmänhet bevarades på endast ett av biblioteken. De olägenheter, som skulle kunna uppstå för en eller annan forskare till följd av en sådan anordning, liksom de kostnader, som sovringen av materialet skulle förorsaka, torde mer än väl uppvägas av de besparingar i form av minskade byggnadskostnader, som skulle vinnas. Risken för att material av allmänt värde, som i det enskilda fallet skulle visa sig icke kunna ersättas, kunde genom olyckshändelse gå till spillo skulle givetvis ökas, men den torde få tagas på samma sätt som risken för statens arkivbestånd samt dess konstskatter och byggnadsminnesmärken.

En ställning för sig inom litteraturen intar det s. k. småtrycket. Detta till synes efemära tryck, som vållar mycket arbete vid kontroll och uppordning, rymmer en mångfald typer och kategorier och sträcker sig från fullkomligt likgiltigt accidenstryck till för forskningen obestriddigen värdefullt primärmaterial. Genom de år 1941 beslutade ändringarna i tryckfrihetsförordningen har visserligen såsom »tillfällighetstryck» från leveransplikten undantagits en del småtryck, som utan tvekan icke förtjänar att bevaras. Men alltjämt levereras såsom av revisorernas redogörelse framgår åtskilligt, som regelmässigt utgallras av biblioteken utan att dessa äro därtill formellt förpliktade. Redan denna omständighet talar enligt revisorernas mening för att småtrycket göres till föremål för en ingående undersökning, åsyftande att fastslå vad som omedelbart må kunna undangallras, vad som summariskt ordnat bör förvaras på endast ett håll och vad som är av sådan förstärangsvikt för forskningen, att det bör liksom hittills i väl ordnat och förtecknat skick förvaras vid samtliga tre bibliotek.

Vid denna utredning bör särskilt uppmärksammas, att innehållet i åtskilligt småtryck brukar återfinnas på annat håll. Så är exempelvis fallet

med flertalet av statliga myndigheter utfärdade cirkulär och andra tryckalster, vilka förvaras i vederbörande myndighets — i vissa fall till riksarkivet eller landsarkiven överlämnade — arkiv. Samma är förhållandet med tidtabeller för busslinjer och mindre järnvägar, vilka så gott som undantagslöst annonseras i ortspressen och av vilka åtskilliga intagas i den av statens järnvägar utgivna tidtabellen, samt med en stor del bröllopskort och flertalet program, vilkas innehåll likaledes som regel i en eller annan form inflyter i ortspressen. I den mån innehållet kan återfinnas på annat håll anse revisorerna det vara av vikt att nu ifrågavarande tryck utgallras ur bibliotekens samlingar.

Slutligen vill det förefalla revisorerna, som om en särskild utväg borde undersökas i fråga om bibliotekens samlingar av tidningar. Dessa anlitas i stor utsträckning och äro av största värde för forskningen inom vitt skilda fack. Tidningarnas format gör dem emellertid ganska ohanterliga, vartill kommer att materialet numera ofta är av sådan beskaffenhet, att de efter relativt kort tid komma att bli oanvändbara. Redan nu äro de båda universitetsbiblioteken försedda med viss fotografisk utrustning, som möjliggör reproduktion av materialet i form av fotostatiska kopior och smalfilmsbilder. Erfarenheterna av den under det pågående kriget utförda arkivfotograferingen inom olika statsinstitutioner hava givit vid handen, att det numera är möjligt att för rimliga kostnader medelst fotografering reproducera även mycket stora arkivmassor. Det synes på grund härav ligga nära till hands att en utredning verkställas, om det icke skulle vara tekniskt möjligt att för överkomlig kostnad medelst fotografering överföra större eller mindre del av tidningssamlingarna på ett beständigare material än tidningspapper i ett format, som utgjorde blott en bråkdel av det ursprungliga.

Med hänsyn till vad nu anförts hava revisorerna velat fästa riksdagens särskilda uppmärksamhet på frågan om tryckeriernas leveranser till kungl. biblioteket och universitetsbiblioteken.

Yttranden hava avgivits av *riksbibliotekarien och kanslern för rikets universitet*, som bifogat yttranden av *överbibliotekarierna och de mindre konsistorierna vid universiteten i Uppsala och Lund* (Del II, sid. 145—156).

Riksbibliotekarien har framhållit, bland annat, följande.

Det problem, som beröres i riksdagens revisorers berättelse, d. v. s. problemet om kungl. bibliotekets möjlighet att ordna och för framtiden bevara det tryck, som på grund av leveransplikten årligen till dem överlämnas, har länge inom biblioteket varit föremål för övervägande. Ur forskningssynpunkt måste det anses som ett intresse att så mycket som möjligt av vår tids tryckproduktion bevaras till framtiden, men att bevara *allt*, som i tryck utkommer, kan givetvis aldrig komma i fråga. Någon inskränkning i bevarandet av den egentliga *bokproduktionen* lär emellertid icke lämpligen kunna förutsättas, utan torde eventuella begränsningsåtgärder komma att beröra dels tidningarna, dels det s. k. småtrycket, d. v. s. det tryck, som icke faller inom bokhandelns område utan har karaktär av tillfällighetstryck (program, affischer, smärre års- och revisionsberättelser, mindre reklam- och affärstryck m. m.).

Då frågan om helt eller delvis bevarande av dessa båda kategorier av tryck har väsentligen olika karaktär, har riksbibliotekarien i en närmare redogörelse behandlat dem var och en för sig.

Kanslern för rikets universitet har förordat, att den av revisorerna ifrå-

gasatta utredningen kommer till stånd. Vad angår formen för en sådan utredning, har kanslern instämt med vad överbibliotekarien i Lund och mindre akademiska konsistoriet därstädes anfört, nämligen att denna utredning lämpligen borde uppdragas åt cheferna för de berörda biblioteken.

Revisorerna hava genom sin här verkställda utredning påvisat behovet av att åtgärder nu vidtagas för nedbringande av utrymmesbehovet för leveransstryck. Samtliga hörda myndigheter hava ock vitsordat behovet av att det av revisorerna väckta spörsmålet utredes. Enligt utskottets mening måste starka skäl tala för att omedelbara åtgärder vidtagas för genomförandet av en rationell sovring av det tryck som bör bevaras. I första hand synes därvid böra övervägas, om det icke vore tillräckligt att litteratur av mindre värde för forskningen i allmänhet bevarades på endast ett håll. Vidare torde frågan om det s. k. småtrycket böra göras till föremål för en ingående undersökning, åsyftande i första hand att fastslå vad som omedelbart må kunna utgallras. Ytterligare bör enligt utskottets mening undersökas i vad mån bibliotekens samlingar av tidningar medelst fotografering kunna överföras på ett beständigare material än tidningspapper i ett format, som utgör blott en bråkdel av det ursprungliga. Slutligen torde i enlighet med universitetskanslerns i hans yttrande framförda förslag böra undersökas, om icke såsom bokmagasin kunde användas byggnader av mera anspråklös karaktär än de nuvarande monumentala biblioteksbyggnaderna.

Utskottet.

Utskottet, som erinrar om att Kungl. Maj:t i anledning av vad riksdagens år 1938 församlade revisorer anfört rörande arkiveringen av statsmyndigheternas handlingar genom beslut den 9 februari 1940 tillkallat särskilda sakkunniga att biträda med utredning av detta spörsmål, vill ifrågasätta, om icke åt dessa sakkunniga bör uppdragas att utreda jämväl nu ifrågavarande biblioteksspörsmål.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för nedbringande av de tre stora statsbibliotekens utrymmesbehov för leveransstryck samt därjämte till omprövning upptaga de spörsmål, som äga samband därmed.

13:o) **Viss fråga angående egnahemsstyrelsens organisation.** Under jordbruksdepartementet, § 36, hava revisorerna behandlat frågan om arbetskrafterna å egnahemsstyrelsens kamrerarkontor (Del I, sid. 170—172).

Revisorerna hava framhållit, att kamrerarkontoret hos egnahemsstyrelsen med dess nuvarande arbetskrafter icke är i stånd att på ett fullt betryggande sätt utöva den kontroll över egnahemsnämndernas ekonomiska verksamhet, som är erforderlig. Revisorerna hava därför framhållit angelägenheten av att

frågan om behovet av ytterligare arbetskrafter å nämnda kontor toges under omprövning.

Yttranden hava avgivits av *riksräkenskapsverket* och *egnahemsstyrelsen* (Del II, sid. 169—172).

Utskottet. Den av revisorerna berörda frågan har varit föremål för behandling av innevarande års riksdag, varom utskottet velat här

erinra.

14:o) **Statens lån och bidrag för egnahems- och bostadsförbättringsändamål.** Under jordbruksdepartementet, § 38, hava revisorerna framställt vissa erinringar mot nuvarande system för lån och bidrag för egnahems- och bostadsförbättringsändamål (Del I, sid. 175—180).

Efter att hava lämnat en redogörelse för gällande bestämmelser på området hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen finnes för närvarande en mångfald låne- och bidragsformer som alla hava till syfte att underlätta för mindre bemedlade och obemedlade att förvärva egnahem eller att vidtaga förbättringar å dessa. Visserligen kan med ett visst fog göras gällande, att dessa skilda hjälpformer tillkommit med tanke på förutsättningarna hos olika kategorier av samhällsmedlemmar och att dessa förutsättningar beaktats vid fastställandet av villkoren för lånen och bidragen. Det skulle ur denna synpunkt kunna anses vara en styrka, att hjälpsystemet är mångsidigt utbyggt.

Emellertid kan förhandenvaron av flera olika typer av lån och bidrag för samma eller närbesläktade ändamål å andra sidan vara förenad med olägenheter. Överblicken över systemet försvåras onekligen, och icke minst för allmänheten blir det ogörligt att på förhand bedöma innebörden av de skilda låne- och bidragsformerna. Risk finnes vidare för en icke önskvärd kombination av olika hjälpformer. Som exempel kan nämnas, att tendenser visat sig att jämsides med egnahemslån och premielån bevilja bostadsförbättringsbidrag för förbättring av byggnadsbeståndet å den egnahemsbelånade fastigheten. Ett sådant förfaringssätt synes stå i strid med den tanke, som ligger till grund för egnahemsverksamheten, nämligen att egnahems- och premielånen skola vara tillräckliga för att jämte vad låntagaren själv kan tillskjuta genom egna tillgångar och i form av eget arbete täcka kostnaderna för förvärv och iordningställande av ett egnahem. Till försvar för en kombination av egnahemslån och eventuellt premielån med förbättringsbidrag har emellertid hänvisats till, att det under nionde huvudtiteln anvisade anslaget till premielån är mycket knappt tillmätt, medan det under femte huvudtiteln uppförda anslaget till förbättringsbidrag för närvarande är tämligen betydande.

Särskilt anmärkningsvärt ter sig tillämpningen jämsides av flera olika låne- och bidragsformer i sådana fall, när den resulterar i en oenhetlig behandling av olika hjälpsökande, utan att tillräckliga motiv kunna påvisas härför. Det kan exempelvis förekomma, att en av tre grannar har erhållit ett bostadsanskaffningslån, förenat med familjebidrag, för byggande av en bostadsbyggnad med en standard som, då någon maximikostnad ej är be-

stämd i föreskrifterna för denna långivning, kanske höjer sig över den i orten vanliga standarden. En granne med lika stor familj har måhända erhållit ett arbetarsmåbrukslån, eventuellt kombinerat med ett mindre byggnadsbidrag, till ett sammanlagt belopp av högst 8,000 kronor till förvärv av såväl jord som bostads- och ekonomibyggnader. Låt vara att denne låntagare själv kan lämna något tillskott i form av eget arbete och möjligen även erhåller något mindre bidrag från kommunen, är det givet, att byggnadsstandarden å ett sådant arbetarsmåbruk måste hållas ytterligt låg. Slutligen kan den tredje grannen hava erhållit ett vanligt egnahemslån enligt de villkor, som gälla för dessa lån. Det kan också hända, att en person har fått ett egnahemslån till förvärv av ett bostadsegnahem, vars värde enligt gällande bestämmelser icke får överstiga 12,000 kronor, medan en granne erhållit ett statligt tertiärlån för uppförande av en bostad utan fastställt maximivärde. Vidare kan den ene hava tillerkänts ett tilläggslån för om- eller tillbyggnad av ett bostadsegnahem, den andre ett förbättringsbidrag, eventuellt i förening med nybyggnadslån, och den tredje ett förbättringslån för samma ändamål. Stundom är det ej lätt att bedöma, vilken form som är den fördelaktigaste för lån- eller bidragstagaren. Detta är bland annat förhållandet, då en hjälppform, som benämnes lån, innesluter en betydande subvention, såsom fallet är med de under 10 år räntefria förbättringslånen.

De olägenheter, som äro förenade med en tillämpning jämsides av flera olika låne- och bidragstyper, kunna bli särskilt iögonenfallande, när lånen eller bidragen handhas av olika såväl statliga som kommunala organ.

Revisorerna finna det angeläget, att mera enhetliga grunder införas för låne- och bidragsgivningen för här avsedda ändamål. Utan att vilja framlägga något utformat förslag vilja revisorerna ifrågasätta, om icke en för de flesta fall gemensam låneform kunde tillämpas, vilken, där så erfordrades, i förekommande fall kunde kompletteras med lämpligt tillmätta bidrag dels för att täcka ej omedelbart räntabla kostnader för sanering av byggnader, uppodling m. m., dels till sådan utvidgning av bostadsbyggnad, som sammanhänger med att bostaden är avsedd för en barnrik familj, och dels till nedbringande av de årliga bostadskostnaderna för barnrika familjer. Att de olika låne- och bidragsformerna för närvarande finansieras genom anslag under skilda huvudtitlar å budgeten samt att kommunerna äro mera aktivt inkopplade i det ena fallet än i det andra, synes icke böra stå i vägen för en rationalisering på förevarande område.

På grund av vad här anförts finna revisorerna det önskvärt, att den statliga låne- och bidragsverksamheten för egnahems- och bostadsförbättringsändamål göres till föremål för utredning i syfte att ernå en rationalisering. Härvid böra även särskilt uppmärksammas möjligheterna att göra verksamhetsgrenarnas organisation mera likformig.

Yttrande har avgivits av *egnahemsstyrelsen*, som bifogat yttrande från statens byggnadslånebyrå (Del II, sid. 173 och 174). Egnahemsstyrelsen har tillstyrkt revisorernas förslag om utredning i ärendet. Av yttrandet från statens byggnadslånebyrå framgår, att bostadssociala utredningen inom ramen för sitt uppdrag, bland annat, ägnar intresse åt frågor sammanhängande med nu berörda spörsmål.

Av den av revisorerna verkställda utredningen framgår, att betydande olägenheter äro förenade med nuvarande mångfald av låne- och bidragsformer för egnahems- och bostadsförbättringsändamål. Såsom revisorerna fram-

Utskottet.

hållit försvåras sålunda överblicken över systemet, och icke minst för allmänheten blir det ogörligt att på förhand bedöma innebörden av de skilda hjälpformerna. Vid tillämpning jämsides av flera olika låne- och bidragstyper kunna vidare icke önskvärda kombinationer uppstå. Utskottet är därför av den uppfattningen, att den statliga låne- och bidragsverksamheten för egnahems- och bostadsförbättringsändamål bör reformeras i syfte att ernå en rationalisering på området, och föreslår fördenskull, att denna fråga göres till föremål för utredning.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville i rationaliseringssyfte låta verkställa utredning rörande den statliga låne- och bidragsverksamheten för egnahems- och bostadsförbättringsändamål.

15:o) **Övriga anmärkningar.** Vad i övrigt blivit av revisorerna anmält och erinrat, har utskottet funnit hava medfört åsyftad eller i utsikt ställd rättelse eller vara av vederbörandes utlåtande nöjaktigt förklarat eller ej vara av den vikt, att, oaktat förklaringen ej varit fullt tillfredsställande, någon riksdagens åtgärd bort av förhållandena föranledas, eller slutligen icke hava varit av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande, vilket utskottet skolat för riksdagen

anmäla.

Stockholm den 12 juni 1942.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Pauli, Torsten Ström, Bernhard Nilsson, Lindström, Heiding, Bäcklund, Ohlin, Ekströmer, Gillström* och *Persson* i Skabersjö; samt

från andra kammaren: herrar *Jonsson* i Eskilstuna, *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Andersson* i Prästbol, *Ward, Persson* i Falla, *Hansson* i Rubbestad, *Bergström, Mårtensson, Bergvall* och *Eriksson* i Frägsta.

Reservation

vid punkten 15:o) (övriga anmärkningar) av herrar *Oscar Olsson, Torsten Ström, Heiding, Persson* i Skabersjö, *Jonsson* i Eskilstuna, *Svensson* i Grönvik, *Persson* i Falla och *Hansson* i Rubbestad, vilka ansett, att utskottet bort i anledning av § 29 av riksdagens revisorers berättelse i fråga om kostnader för sjukhusvård för vissa befattningshavare i statens tjänst uttala följande:

»Riksdagens år 1941 församlade revisorer hava verkställt en utredning rörande sjukvårdskostnaderna under budgetåret 1940/41 för befattningshavare, som äro underkastade bestämmelserna i civila avlöningsreglementet. Resultatet av undersökningen innefattas i två i berättelsen intagna tablåer, däri angivits sammanlagda antalet undersökningen berörande sjukhusvistelser, vårdantalet å allmän sal, å halvenskiilt eller å enskiilt rum samt uppgift om för vilken vårdform ersättning av statsmedel utgått.

Revisorerna hava uttalat följande.

Såsom av tablå I framgår, hava av 281 sjukdomsfall bland befattningshavare i 21 och högre lönegrader sammanlagt 194 vårdats i halvenskiilt eller enskiilt rum. Då av de i denna tablå upptagna sjukdomsfallen 107 ersatts efter högre rumsklass än allmän sal, följer därav att 87 av ifrågavarande befattningshavare själva erlagt merkostnaden för den dyrare vården. Tablå II utvisar, att av 1,057 sjukdomsfall bland befattningshavare i lägre lönegrader sammanlagt 124 vårdats i halvenskiilt eller enskiilt rum. Då av de i denna tablå upptagna sjukdomsfallen endast 38 ersatts efter högre rumsklass än allmän sal, hava av här ifrågavarande befattningshavare 86 själva erlagt merkostnaden.

En jämförelse mellan de båda tablåernas sifferuppgifter ger vidare vid handen, att vård i halvenskiilt eller enskiilt rum relativt sett meddelats ojämförligt mycket oftare åt högre än åt lägre befattningshavare. I fråga om ersättning av statsmedel för vårdkostnaden utvisa tablåerna, att ersättning för vård i halvenskiilt eller enskiilt rum beträffande högre befattningshavare utgivits i 107 fall, eller 39 procent av hela antalet fall, medan ersättning för vård i sådant rum då det gäller lägre befattningshavare utgivits i 38 fall eller i 4 procent av hela antalet fall.

Enligt revisorernas uppfattning samverka ett flertal orsaker till den ojämnhet, som sålunda är för handen. Huruvida sjukdomarna varit av den art, att de i och för sig nödvändiggjort vård i halvenskiilt eller enskiilt rum, utgör en medicinsk fråga som givetvis undandrager sig revisorernas bedömande. Tjänstens krav såsom skäl för vård i halvenskiilt eller enskiilt rum har emellertid endast i ett fåtal fall åberopats. Vid sitt ställningstagande till frågan om den lämpligaste vårdformen kan läkaren komma att påverkas av patientens egna önskemål. Patientens psykiska välbefinnande är givetvis en förutsättning för ett gott resultat av sjukhusvistelsen. Att patientens sociala ställning därvid indirekt kan komma att påverka valet av vårdform torde ligga i öppen dag. Anordningarna inom visst sjukhus, exempelvis med stora eller små salar, torde ofta kunna bestämma verksläkarens val av allmän sal, å ena sidan, och halvenskiilt eller enskiilt rum, å den andra.

Såsom av det anförda framgår hava gällande föreskrifter i fråga om ersättning av statsmedel för sjukhusvård åt befattningshavare, lydande under civila avlöningsreglementet, icke medfört den av tjänstemännens lönegradsplacering oberoende enhetlighet som av riksdagen vid bestämmelsernas till-

komst åsyftades. Revisorernas iakttagelser giva vid handen, att för åstadkommande av den likformighet på förevarande område, som riksdagen ansett böra komma till stånd, annan möjlighet knappast står till buds än att föreskrifter meddelas, enligt vilka kostnaden för sjukhusvård ersättes efter den beräknade avgiften för vård å allmän sal enligt nu gällande grunder. För en sådan lösning talar jämväl önskvärdheten av att statsverkets utgifter för sjukhusvård, vilka beträffande de nu undersökta verken under sistförflutna budgetår ökats med omkring 40 procent, såvitt möjligt begränsas.

Med hänsyn till den behandlade frågans principiella betydelse hava revisorerna velat fästa riksdagens uppmärksamhet på de nu vunna erfarenheterna.

Utskottet ansluter sig till vad revisorerna sålunda uttalat. Då emellertid utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga, har utskottet ansett sig nu allenast böra vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmäla.»
